

itako romantično neverjetne, so opisane realistično točno in življenjsko plastično. Ni papirnosti življenja pri njegovih postavah. kakor tudi ni v tej povesti — življenjske globine. »Magister Anton« je Pregljeva realistično pisana romantična povest, živa ilustracija svečeniškega pastirstva po svetopisemskem motivu, polna živih situacij in gorkega religioznega čuvstva, dasi pisana bolj iz njegove pisateljske rutine kot novega razodetja življenja. Hotel pa bi, da bi Pregelj odkril spet novo duhovno problematiko svojih oseb in ne samo stare, že znane osebe variiral po novih motivih.

Tine Debeljak

Ivan Dornik: Brez oči. Novele. Založila Brata Rode-Martinčič. Celje, 1930.

Dornikova zbirka novel »Brez oči« je bila že davno potrebna. Zdaj, ko je izšla, nam je naredila veliko veselje. Pričujejoče črtice namreč razodevajo skoraj vse pisatelja odličnega daru, pesnika nežne čuvstvenosti in redke estetske izoblikovanosti. Ta knjiga je vsled čistosti človečnosti in umetništva, ki ju združuje — kakor to danes zahtevamo od vsakega umetniškega oblikovalca, da naj bo ne samo umetnik, ampak tudi človek, da naj združuje lepoto z etosom — ta knjiga je podobna nežni vejici cvetov, ki so se bridko in tiho nasmehnili v naš lepote žejni in v vsega globokega oropani čas. Tako je lepa! Reči moram, da je to naša najlepša leposlovna knjiga minulega leta, delo nedvomno trajne vrednosti.

Pričujejoča zbirka novel pa ni samo avtorjevo osebno izpričevalo, marveč je obenem idejni in umetniški dokument rodu, ki je pri nas — če ne mislim na tiste naše pisatelje, ki so mimo moderne rasli in gradili predvsem iz tradicije kot n. pr. Finžgar — dokončno prelomil z literarno smerjo dekadence. Šele danes čutimo, kako je ta generacija pred nami bila blizu našemu času in kako je njena beseda bila podobna kriku, ki oznanja rojstvo novega človeka. Podobe iz sanj so bile prve najdovršenejše umetniške priče porajajoče se duhovne umetnosti pri Slovencih, za Cankarjem pa so šli ostali dominsvetovci — po vojni avantgarda vse slovenske literature, v vsem novem in naprednem njena vodilna smer. Izidor Cankar, Ivan Cankar, Ivan Pregelj, France Bevk, Stanko Majcen, Joža Lovren-

čič, Narte Velikonja, Ivan Dornik, France Koblar, Jakob Šile — najprej. Nato: Človek z bombami, Anton Vodnik, Tone Seliskar, Miran Jarc in drugi — do današnjih dni. Te-le proti larpurlatizmu usmerjene generacije so doprinesle realen dokaz za to, da je umetnost »svobodna« (avtonomna) tudi takrat, ko gradi iz duhovno in socialno »vezanega«, to pomeni: organskega življenja.

»Ekspresionizem« je bila le časovna oznaka nove umetnosti. V srednjem veku so rekli temu »gotika«, pred sto leti »romantika« — danes bi mogli reči »duhovni ali sintetični realizem«. Kaj ime — za bistvo gre! Dornik sam je nekoč označil »antimaterialistično« hotenje nove umetnosti: »Ekspresionizem se ne zadovolji s konturami golih prikazni stvari: on hoče njihovega bistva, njihovega jedra in poslednje vsebine. To pa doseže le s tem, da stvari iz sebe osvetljuje; na ta način šele zadobe resnične stvari po svojem odnosu k ideji ali dušni vsebini veljavo v umotvoru.« Ivan Cankar je to zgoščeno povedal: »Iz dna« je rekel, kakor so romantiki nekoč rekli — »iz središča.«

To nikakor ni zanikanje narave ali beg pred resničnostjo, to je mnogo bolj »povrat človeka nazaj v prvotnost«, to pomeni: k sebi samemu. Ivan Cankar je bil najbliže »temu življenju«, najbolj resničen takrat, ko je pogledal najgloblje v človeka: v Podobah iz sanj, v tej svoji prvi resnični sintezi to- in ono-stranstva. Nova umetnost je pomenila zmago nad platoničnim simbolizmom in samosnovnim naturalizmom: tako se je zelo približala človeku, njegovi telesno-duhovni prasintezi in enotnosti.

Tak je tudi Dornik, na tej poti se je iskal. Ne nad stvarmi in redom sveta: sredi kreatur se bori njegov človek za luč sveta. Vse okrog njega se ga dotika, vse stvari so njegove rane: dokler jih ne spremene v cvetove ljubezen, trpljenje in dobrota, ki so v njem. Dornikov idejni svet izpolnjujeta predvsem osebna tragika in socialna krivica, nad vsem pa neizprosno vlada etični imperativ vesti, duhovni zakon nad zgolj prirodnim. Njegove novele in črtice izžarevajo duha plemenite in lepe človečnosti, so pesem o lepoti čistega življenja in protest zoper človekovo ponižanje v vojni in v zablodah civilizacije. Zato tako rad pri-

vzema podobe iz prirode — čudovita lirika, svilenina pravljic — zlasti iz živalskega sveta. Pogovarja se s psom o najvišji lepoti, o pravici in krivici življenja, in konji so mu bližji od nesvetlih ljudi.

Dornik je tudi oblikovno zgoščen, zdržen in enoten. Nič fabulističnega reporterstva ni ostalo v njem, nič mu ni samo sebi namen, vse mu je krik iz stiske in bolečine, vse le vizija duše iz pesmi in sanj. Izraz mu je svež in živ, neprisiljen in čustven. Njegov stil razodeva originalnega in močnega literarnega oblikovavca in more služiti za primer zgledne proze. Pozna se mu dobra šola, ki jo je pisatelj sam označil tako-le: »To je šola Izidorja Cankarja: neusmiljenost do samega sebe, ljubezen in resnoba do umetnosti, četudi ostane le ena pesem, pa tista naj bo dobra —.« Te besede naj bi si zapomnil marsikdo izmed mladih, ki noče verjeti, da umetnosti ni — brez forme! Dornika je njegova askeza privedla do umetniške višine, tako da ga moramo po tej zbirki prištevati med prve in najodličnejše slovenske noveliste.

France Vodnik

Sedem mladih slovenskih pisateljev. Uredil A. Krošl. Krekova knjižnica 3. Delavska založba. Ljubljana, 1930.

Po mrtvilu v našem literarnem življenju izza nekaj let opazamo v zadnjem času zopet večjo živahnost. Seveda so dali ta sunek zopet mladi, ki vidno prodirajo v vseh smereh sodobnega kulturnega življenja. Razveseljivo je zlasti dejstvo, da smo v zadnjem času doživeli tudi prodor naše mlade proze, ki se je razvila razmeroma precej pozno, če pomislimo, da smo prve pesniške zbirke poveljne generacije dobili že skoraj pred desetimi leti (A. Vodnik, T. Seliškar). To pa ima svoje vzroke predvsem v duševni usmerjenosti in v problematiki novih duhovnih iskanj mladega slovenskega rodu, ki je predvsem grebel in vrtal vase, da bi se znova približal osnovam človečnosti. Nujno in samoobsebi umevno je bilo, da se je vsled tega pri mladem rodu najprej in najbolj izrazito ter svojstveno razvila lirika. A dočim je sodobna, to je poveljna slovenska lirika skoraj vsa, kolikor je je, izraz in delo mlade generacije, je treba za prozo tega rodu vendarle reči, da je šele v zadnjem času mogoče opaziti vidne uspehe mlajših, posebno nekaterih manj znanih prozaistov.

Toda tudi ti so veliko manj revolucionarni in samonikli nego so bili naši poveljni liriki. Zato so danes še vedno najizrazitejši aktivni predstavniki slovenske proze in pripovedništva nekateri pisatelji starejše, nam predhodne generacije (Pregelj, Bevk, J. Kozak).

A ne le revije, tudi založništva se danes morejo že okoristiti z deli mladih, ki kljub vsemu obetajo mnogo. V tem oziru pomeni razveseljiv pojav tudi zbirka »Sedem mladih slovenskih pisateljev«, ki je izšla v delavski založbi »Krekove knjižnice«. Razen pričujoče zbirke novel je založba, ki si je nadela nalogo, izdajati predvsem spise socialno usmerjenih pisateljev, v minulem letu izdala v prevodu »Proletarske novele« (Martin Andersen Nexö) in moderno socialno legendo »Sv. Boštjan iz predmestja« (Franz Herwig). Na splošno je treba reči, da vrši založba važno kulturno delo, ker vzgaja okus za lepo knjigo zlasti med našim proletarskim občinstvom.

Zdi se, da je tudi urednika pričujoče zbirke (A. Krošl) vodila predvsem želja, da bi zbral dokaze mlade slovenske socialne tvornosti. To se mu pač ni posrečilo in sicer prvič že zato ne, ker je socialnost zastopanih avtorjev najmanj vidni pozitivum knjige, ne glede na to, da je izbira bila več ali manj slučajna, nepopolna, a razen tega tudi ne najboljša. Zato je knjiga kot celota zgrešena in neenotna ter nas more zanimati le še zaradi umetniške pomembnosti ali nepomembnosti posameznih avtorjev. Njena upravičenost in tudi vrednost je prav v tem, da smo iz nje spoznali nekaj resnično nadarjenih in obetajočih prozaistov.

Verjamem v tri, le-ti so najmočnejši: Mirko Javornik, Rudolf Kresal in Mihael Kranjec. Zlasti prvega »Balada o cigareti« priča o resnem umetniškem prizadevanju po svoji zgoščenosti, osredotočenosti in umetniški neoviranosti v načinu prikazovanja. Zanimiva je tudi zato, ker smo v tem delcu dobili prvi zgled čiste epike med najmlajšimi. Pravega poeta razodeva tudi lirična črtica »Osem ur življenja.« Dasi ni tako strnjena, se je avtorju vendarle posrečilo ustvariti mirno soglasje med posameznimi deli, prav tako pa neprisiljeno in nesentimentalno podati tragično razzvočje med pesmijo in vsakdanjostjo življenja. Rudolf Kresal, ki je sicer znan tudi kot sposoben prevajalec, ima med